

ACC. N:R M. 15288: 1-5

Landskap: Skåne Upptecknare: Mättyas J. abo, Lund
Härad: Ingelstad Berättare: Enock Olsson
Socken: Löderup Berättarens yrke: smedmästare
Uppteckningsår: 1961 Född år 1895 i Löderup

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Smeden. s. 1-5.

Lu F 111

Jag började med smedyrket när jag var 13 år. Jag är född 1895. Jag började hemma i fars smedja. Jag hade två bröder hemma som också var smeder. När en av mina bröder var 15 år då reste han till Amerika. Den andra brorn var hemma ~~hemma~~ ett par år till, men han lämnade också smedjan och far och jag blev kvar. Jag var hemma tills jag fyllde 18 år och sedan ~~Tulinge~~ kom jag till Tulinge. Det var en fabrik där jag stod och svetsade knivar. Jag var där ett och halvt år och jag tyckte att det var inte riktigt i min smak och lämnade fabriken. Då kom jag till Malmö. Jag arbetade på Södra Förstadsgatan hos Walin.

Fars gamla smedja kände jag inte till: den blev riven innan jag föddes. Den gamla smedjan stod inte ^{på} samma ställe som jag har min idag. Det pratades då, att var andra dimensioner på järnet. Då förekom det oftast att man körde till Simrishamn för ett-par tre meter järn. Sedan var det bönderna som körde smedens järn hem. I min tid kostade järnet 70 öre. Det gamla järnet var grövre som man skrotade. Då var det inte frågan om att köpa en sänk, som man gör idag. Vi fick göra allt själva. Far smidde bult av vilken järn som helst. Det var inte frågan om någon dimension då. När jag var 14-15 år, då var jag med om att smi skärknivar. Det var en och halv tums tre-åttonde dels plattjärn som vi gjorde knivarna av. Den bockades. Sedan lade jag en och halv tums fjärderstålsbit i mellan den. Så blev den lämplig tjock. Sedan svetsades den ihop. Man "pennar" och "banar". Den blev 3 mm bred när den var färdig. Det var det värsta för att det gällde då att slå rätt. Det var rätt noga de gamla smederna med: de kunde göra sådant. Dessa skärknivar användes till hackelsemaskiner. Sådant gjorde vi mycket på den tiden. Det var bara i början när jag lärde. Och sedan när dessa knivar härdes, då behövde de bli inte fullt brun-varm. Då fick man stoppa ned kvickt i en spann med vatten. Den kosta-

de ett par-tre kronor per stycken. Två man gjorde detta alltid: och då var det inte frågan om paus eller måltid tills det inte blev färdigt. Det var frågan om att slå rätt, men det finns inte många som kan göra det.

Fars smedja var en vanlig bondsmedja. Den var bara så hög att jag precis räckte till taket. Där var öppen skorsten, fyren gick upp. Den var inte större än tre meter på ena hållet och fyra på det andra. Det var så mycket rök inne att man inte såg något mer än toflorna. Fyr hade vi bara en i smedjan. Maskiner hade vi inte: bormaskin var det bara. Om man borrade med den, då fick man trycka en järnplatta samtidigt. Jag började 1930, jag använde inte den, men far använde den ända till jag övertog smedjan. I den gamla smedjan hade man sänker, sätthammare, lockhammare. Alla smedjor hade då likadant med verktyg.

När jag arbetade som lärling då var det inte frågan om någon lön, eftersom jag var hemma. Jag fick 1,50 eller 25 öre när jag behövde. Jag arbetade också som gesäll : då fick jag 12,50 per vecka. Då började vi klockan 6 på morgonen. Jag var inte så många ställen: man kom upp varje ställe med lönen. Sist hade jag 90 kronor i veckan.

När jag började som mästare då byggde jag om fars gamla smedja. Jag sålde den gamla smedjan för 25 kronor. Det var en bonde som fick den, han ville ha halmen från taket. Det var inte eldfarligt för att röken gick ut i en öppen skorsten. Jag började ensam men sedan skaffade jag gesäller. Lärlingar har jag aldrig haft.

Under fars tid höll vi mest med reparationer och hästskoningen, ibland tillverkning av nya lastvagnar. På våren var det mest reparationer av lantbruksmaskiner. Jag har gjort ibland knivar till folket, men det var inte så vik-

tigt. Sânt har inte förekommit nu i senare åren. Järnsorterna är inte heller nu sådana att man skulle kunna göra sânt. På den tiden hade man mjukt, fint järn. Idag får man inte så bra järn: ibland får man fatt i något gammalt järn, det är så härligt att arbeta med det. Det gamla järnet var lättare att arbeta med och det var segare också. Med det nutida järnet kan man inte arbeta så lätt: om man vill kröka något man måste varma det genast.

Gesällprov var inte föreskrivet. Jag har aldrig gjort något. Men man kunde göra det om man ville. Det förekom sådana som vara intresserade av det. Man kunde göra t.ex. en gängklubba, en smideshammare.

Att sätta upp en egen smedja i äldre tiden var det helt annat än det är idag. Det gick allting med handkraft. Om en mästare hade en ambolt och smideshammare då kunde ^{han} börja skaffa järn och smi. Sedan gick det bra för den som var fackman. Verktyg gjorde de själv. När jag övertog fars smedja, hade jag ingenting där. Det var en gammal bondsmedja, och allt som fanns där nedskrotades innan jag övertog den. Det fanns inte mer där en ambolt. Jag hade inte heller så mycket pengar för att jag arbetade hemma hos far och inte fick riktig lön.

Det är stor skillnad mellan bönderna förr och nu. Nu har många bönder en hel del verktyg och de försöker klara sig själva. Förr i tiden har aldrig förekommit sânt. Vi hade då årskredit hos järnhandlaren. Det hade vi också med bönderna. De har betalt bara en gång om året. Man fick pengar om man behövde även tidigare. Jag hade inte mer 20-25 säkra kunder. 65 hästar var det högsta som hade att hålla med skoning. Här ligger smederna tätt, så att ~~jag~~ en smed kunde inte få mer kund en jag. Men här var det många som körde förbi: man visste inte vad de var för några.

Här behövde inte smeden göra något annat arbete än smed-
arbete. Löderup var ett framåtgående samhälle vid sekelskif-
tet och här fanns då alla möjliga handverkare. Endast byggnad-
smede var det som jag gjorde vid sidan om reparationer och
hästskonning. Det behövde inte vara bönder som kom med be-
ställning gångjärn eller hängslor. Jag smidde grindar och
räcker också.

Det har hänt vissa förändringar i hästskoningen under
min tid. Till att börja med var det lättare hästar i äldre
tider och vägarna var också mjukare. Jag har varit med om
att smi hästsko. Jag har fortfarande hästsko som ligger uppe
i loftet som jag själv gjorde. När jag började som mästare
då köpte jag hästskor nya. Hästskor gjorde vi av en och halv
tum fyra-åttondel järn. Idag tillverkar man hästsko till
speciella hovar: men det gör man idag med elektrisk svets.

Innan min tid gick bönderna till smeden med sjuka
hästar. Det kan inte förekomma nu för att lagen tillåter
det inte. Men däremot avverka vi kon. Klövarna skall bli nor-
mala på en ko. Numera gör det många bönder själv. De har
ju verkestålar. Man började med det bara i sista 30 åren
allmänt. Innan fick korna gå mer och slita klövarna. Och
det har alltid funnits någon som klippte till klövarna.
Far använde verkjärn men jag begrep inte hur han använde
det. Kanske hovarna var inte heller så torra på den tiden.
Det berör sig på ~~delvis~~ att stallarna är finare och torrare
nu än förr: då fick korna stå på fuktig mark. Den ^{kan} inte ^{vara}
för torr heller. Det finns också hästar som man får vattna
hovarna på. Många hästar, som fick stå i vattenspilta och
mjuka upp hovarna. Det var för att hålla hoven friskt.

Gesällivet var rätt gemytligt. De spelade kort och
hade trevligare än ungdomen har nu. De försökte att hålla
sig hemma. På lördagskvällen fick vi tvätta oss allihopa
i en stor spann. Ibland var det dans med då fick man gå rätt

långt.

Hos Lundin började vi klockan 7 på morgonen och då åt vi frukost med detsamma. Middag var 12 tiden och kaffe klockan 3, kvällsmat klockan 6. Vi slutade också klockan 6. Man fick soppa, oftast kolsoppa till middag och fläsk och potatis. Man hade bara fri under julen: från julafton till trettondedag. Folk visste det och gick inte till smeden - bara med det nödvändigaste. De avlöste varandra, kom överens vilka skall vara i smedjan den och dag. Gesällerna hade ingen årskontrakt med mästaren: de slutade när de ville. Man hade kontrakt med lärpågarna. Men ändå många lärpågar smet: Lundin hade alltid ett par-tre koffer på luften som tillhörde lärpågar som hade smitit. De aldrig vågade komma och hämta dem. Om gesällen var dumma av sig då var det inte bra för lärpågen.

En gård som hade tre-fyra hundra tunland behövde en gårdsmed. Men det var det minsta leget: smed som arbetade på en sådan gång arbetade för andra bönder också. Jag kände en smed i Södra Åby som var gårdsmed: de var nära Trelleborg.